

Väitösikkuna

Jarno Valkonen

Hirvien ja ihmisten kohtaamisia

Jere Nieminen:

Hirviä ja ihmisiä. Hirven yhteiskunnallisen läsnäolon hallinta 2000-luvun alussa. Tampere University Press, Tampere, 2015. (334 s.)

Jere Niemisen ympäristöpolitiikan väitöskirjatutkimus on ajankohtainen, empiirisesti ja teoreettisesti vahva, kunnianhimoinen ja tasapainoinen työ. Aiheeltaan, tutkimustehtävältään ja toteutukseltaan Niemisen tutkimus on poikkeuksellisen omaleimainen ja innostava, yhteiskunnallisesti ja tieteellisesti tärkeä työ. Tutkimuksen tulokset ovat uskottavia ja perusteellisesti esitettyjä sekä niistä tehtävät johtopäätökset ja pohdinnat tarkkoja, kiinnostavia ja uutta ajattelua ja tietoa luovia. Tutkija myös reflektoi omaa tekemistään hyvin.

Niemisen tutkimus on yhteiskunnallista ympäristötutkimusta, sijoittuen erityisesti ympäristöpolitiikan alaan, samalla omaten läheisen keskusteluyhteyden myös monitieteiseen eläintutkimukseen, sen yhteiskuntatieteellisesti virittyneeseen siipeen, ja ympäristöhallinnon tutkimukseen. Lisäksi työssä on kaikuja niin yhteisöelämän aineellisista välityksistä kiinnostuneesta tutkimuksesta kuin riistan tutkimuksestakin. Tutkimus onkin aidosti poikkitieteinen ja sen sivuilta näkee, että tekijä myös on kiistattomasti perillä erilaisten tutkimusperinteiden sisällöistä, käsitteistä ja menetelmällisistä ratkaisuista. Vaikka työn ainekset tulevat poikkitieteelliseltä kentältä, on työn tutkimustehtävä silti rakennettu harvinaisen ehjäksi ja toimivaksi kokonaisuudeksi.

Väitöskirja on monografiatutkimus, joka koostuu johdanto-, teoria- ja menetelmäluvuista, kolmesta empiirisestä sisältöluvusta sekä yhteenvedoista ja pohdintaluvuista. Teoria- ja menetelmäluvuissa asetetaan tutkimustehtävä, esitellään tutkimusteoreettinen käsitteistö ja tutkimusnäkökulma sekä perustellaan työn metodologiset ratkaisut. Sisältöluvuissa analysoidaan seikkaperäisesti kolme erilaista kohtaamistyyppiä ja keskustelutetaan ha-

vainnot tutkimusteoreettisin välinein. Yhteenvedo-osiossa tiivistetään empiiriset tulokset täsmällisiksi argumenteiksi ja päättäntäluvussa pohditaan, mitä tutkimuksesta on opittava.

Tutkimusteoria työlle perustetaan kolmen käsitteen varaan: käytännöt, todellistuminen ja sulkeuma. Käytännön käsitteellä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa niitä ”suhteellisen vakiintuneita toiminnan tapoja, joissa toistuvuus, rutiinit ja jaetut käsitykset heijastuvat omaksuttuihin ja hyväksytyihin menettelytapoihin” (s. 28). Käytännöt ovat niitä, joissa hirvien ja ihmisten kohtaamiset toteutuvat. Käytäntö ei ole vain konkreettista läsnäoloa, toimintaa, vaan myös määreitä, diskursseja, tietoa ja tietämistä. Tutkimuksessa analysoidaan kahdentyyppisiä käytäntöjä: maastossa ja paikkasidonnaisissa kohtaamisissa tapahtuvia käytäntöjä ja asioiden hallinnointiin liittyviä käytäntöjä. Hirven kohtaamisia työssä tarkastellaan eri tasoilla. Hirvi on ikään kuin ”vaelteleva objekti” (Michel Serres), joka liikkuaan eri käytännöistä toiseen käynnistää tapahtumakulkuja, jossa paikallinen ja hallinnollinen kietoutuvat yhteen vaikuttaen toinen toisiinsa.

Todellistumisen käsitteellä puolestaan pyritään saamaan hahmo prosessille, jossa hirvi todellistuu yhteiskunnallisesti ja aineellisesti (s. 33). Todellistumisessa on kyse ontologisesta politiikasta eli siitä, miten hirveen liittyviä asioita käsitellään ja miten vallitsevat näkemykset tulevat todellisiksi ja aineelliseksi. Ajatus on se, että hirvipolitiikassa tehdään valintoja, jotka ohjaavat sitä miten jokin ilmiö on ymmärrettävissä ja miten sen suhteen on toimittava, ja joiden seurauksena on, että valittu näkemys ohjaa tulevaa toimintaa ja aineellistuu käytännöissä. Ainekset todellistumisen käsitteeseen Niemi-

nen ammentaa tieteen ja teknologian tutkimuksen kentältä ja erityisesti Annemarie Molin ajattelusta.

Kolmas tutkimusteoreettinen käsite työssä on sulkeuma. Sulkeuman käsite tutkimukseen tulee ympäristöpolitiikan tutkimuksen kentältä. Sulkeumalla tarkoitetaan toimintapolittisia kehyksiä, joilla hirvi kehystetään toiminnan kohteeksi, ja ongelman määrittelyjä, jotka rajaavat ilmiön tietyllä lailla hoidettavaksi asiaksi (s. 38–40).

Käytäntö, todellistuminen ja sulkeuma muodostavat työlle erittäin toimivan ja tasapainoisen tutkimusteorian, joka ohjaa niin kysymyksenasettelua kuin työn metodologista ja empiiristä toteutusta. Käsitteet eivät ole työssä satunnaisesti läsnä, vaan myös tutkimuksen kysymyksenasettelu on rakennettu niiden varaan. Käytännön käsite auttaa Niemistä rakentamaan tutkimukselle selkeän objektin (havainto- ja analyysiyksikön), kohtaamistyyppit, joita analysoimalla hän pääsee kiinni siihen, mitä tapahtuu, kun hirvet ja ihmiset kohtaavat (1. tutkimuskysymys). Todellistumisen käsitteen avulla hän analysoi, millaisia kohtaamisia merkityksellistävät käytännöt muuttavat ja tuottavat tietynlaista hirven yhteiskunnallista läsnäoloa ja miten hirvi todellistuu näiden erilaisten käsitteilytapojen seurauksena tietynlaiseksi, hallittavaksi objektiksi (2. tutkimuskysymys). Sulkeuma taas kohdentaa analyysiä niihin vakiintuneisiin ja tavanmukaisiin asioiden käsittelyyn ja toiminnan tapoihin, jotka raamittavat hirvien ja ihmisten kohtaamisia, ja joiden varaan hallinnon toimintapolittiset elementit rakentuvat (3. tutkimuskysymys). Koko tutkimus rakentuu ja etenee käsitteiden keskinäisen järjestyksen mukaisesti eli ensin tulevat käytännöt, sen jälkeen todellistumiset ja lopulta sulkeumat.

Metodologisesti Nieminen kutsuu tutkimustaan monipaikkaiseksi etnografiaksi. Metodologisenä valintana monipaikkainen etnografia antaa mahdollisuuden analysoida yhtä aikaa hirvien ja ihmisten kohtaamisia tilanteisesti ja silti huomioida tilanteita yhdistävän (hallinnallisen) perustan. Toisin sanoen nähdä erityisyyttä siellä, missä hirvien ja ihmisten kohtaamiset tapahtuvat, ja samankaltaisuutta eri tilanteiden välillä. Metodologisesti työ onkin hyvin sensitiivinen ja tarkka.

Tutkimuksen kokonaisuaineisto koostuu kentätäyöjaksoilla tehdyistä havaintoaineistoista, haastatteluista, asiakirjoista ja valokuvista. Aineisto on rikas ja kattava, kukin aineistokokonaisuus on työssä hyvin esitelty ja perusteltu, ja niitä myös käytetään työssä. Myös metodologiset lukutavat ja väitteet on kirjoitettu hyvin auki, ja mikä parasta, aineistojen metodiset lukutavat näkyvät myös analyyseissä.

Tutkimuksen empiiriset osiot rakentuvat kohtaamistyyppien aukikirjoittamisesta: vahingollinen hirvi, hirvenmetsästyminen ja hirvikannan arviointi. Kukin kohtaamistyyppi on avattu lähes piinallisen yksityiskohtaisesti. Yksityiskohtien värikkäät kirjaamiset päättyvät aina yhteenvedon, jossa havainnot tiivistetään tuloksiksi tulkitsemalla niitä tutkimusteoreettisen käsitteistön valossa. Empiiristen sisältölukujen jälkeen tutkimus tiivistää kohtaamistyyppien hallinnan toimintapolitiikat sulkeuman käsitteen kautta.

Tutkimuksen päätuloksena voi pitää sitä, että ”moninaisten kohtaamistyyppien hallinnoimiseksi hirvipolitiikassa on omaksuttu tapa, jonka seurauksena kohtaamistyyppiä yhdistetään toisiinsa ja luokitellaan niihin sisällytettyjen normatiivisten näkemysten perusteella”. Sulkeuma antaa mahdollisuuden hallita erilaisia hirvien ja ihmisten kohtaamisia oli sitten kyse hirvivahingoista, hirvenmetsästyksestä tai hirvikannan laskusta. Kohtaamistyyppien eriytyneestä käsittelystä huolimatta hirvihallinto onnistuu kokoamaan hirvipolitiikan omanlaiseksi yhtenäiseksi kokonaisuudeksi erillisten kohtaamistyyppien yhdistämisen, luokittelun, vertailun ja tasapainottamiseen liittyvien toimintapolittisten strategioiden avulla. Niemisen mukaan yhtenäisyys on saavutettu siksi, että vaikka hirvipolitiikan eri toimijat käsittelevät erilaista hirveä, muunnetaan hirvi käytännössä sellaiseksi, että siihen liittyviä asioita voidaan käsitellä jaetussa ymmärryksessä. Nämä yhdistämiset ja muuntumiset käytännössä myös takaavat, että hirvipolitiikka pysyy koossa.

Niemisen väitöskirjatutkimus on kauttaaltaan erittäin huolella tehty. Se muodostaa tiiviin kokonaisuuden, jossa jokaisella osatekijällä on tarkkaan harkittu paikkansa ja roolinsa ja jota lukee mielenkiinnolla. Yleisilmeeltään sitä voikin luonnehtia erinomaiseksi monografiaksi, jossa ei ole juurikaan ylimääräistä, saati häiritseviä sivujuonteita, ajatuskatkoja tai käsitteellisiä-metodista huojuntaa. Myös kieliasultaan työ on huoliteltu.

Tutkimusta voi luonnehtia klassiseksi perustutkimukseksi, jossa pureudutaan kiireettömästi tutkittavaan ilmiöön, tutkitaan asia perusteellisesti ja raportoidaan siitä erittäin hyvin. Niemisen väitös on kuin raikas tuulahdus nykyisessä tiedepoliittisessa suhdanteessa, jossa perustutkimusta tunnetaan pidettävän lähinnä vanhanaikaisena rasitteena. Vaikka luonnehdin työtä klassiseksi perustutkimukseksi, ei se tarkoita, että käsillä oleva tutkimus olisi jotenkin tavanomainen, pikemminkin päinvastoin. Se on rakenteellisesti tasapainoinen, hyvin tutkittu ja ajateltu kokonaisuus, johon vain harva

kykenee. Tutkimusta voi luonnehtia klassiseksi myös siksi, että se on yhtaikaa empiirinen tutkimus ja teoreettinen kokonaisuus hirvihallinnasta ja hirvipolitiikasta. Tutkimus on salaviisaasti rakennettu ikään kuin se olisi vain tutkimuskertomus, vaikka todellisuudessa se on empiirisen tutkimuksen tulosten pohjalta tehty huoliteltu ja viimeistelty teoreettinen väite hirven yhteiskunnallisesta läsnäolosta ja läsnäolon hallinnasta. Jos Niemisen työlle pitäisi etsiä vertailukohtia, mieleeni tulevat sellaiset esimerkilliset tutkimukset, kuten Maarten Hajerin *The Politics of Environmental Discourse* tai Steve Woolgarin & Daniel Neylandin *Mundane Governance*.

Yhteiskunnalliselle ympäristötutkimukselle työ on merkityksellinen, koska avaamalla niin tutun ja arkipäiväisen mutta samalla oudon ja huomaamattoman ilmiön kuin hirven kohtaamiset, tutkimus tulee luoneeksi kaikessa tarkkanäköisyydessään erinomaisen perustan, josta käsin tutkimusta voi jatkossa suunnata tarkastelemaan vastaavia luonnon ja yhteiskunnan yhdessäolon muotoja, oli sitten kyse luonnonvaraisista eläimistä tai muista luonto-kulttuurisista kokoonpanoista. Lisäämällä tuntemusta hirvien hallinnasta työ taas tuo havainnollisesti esille, miten eläinkatojen ja ihmisten rinnakkaiselo voidaan toteuttaa ristiriidattomasti yhteiskunnassa. Tämä tieto on yhteiskunnallisesti tärkeää etenkin kun huomioidaan, että ympäristöpolitiikkaa tuntuvat leimaavan enemmän jatkuvat konfliktit kuin toimivat käytännöt. Väitöskirja ikään kuin konkretisoi Antti Eskolan ajatuksen: ”Mikään ei ole teoreettisesti niin kiinnostavaa kuin hyvin toimiva käytäntö”.

Niemisen väitöskirjaa voi toki myös kritisoida. Kriitikki on kuitenkin lähinnä kosmeettisiin asioihin kohdistuvaa. Esimerkiksi tutkimuskäsitteistön avaamisessa Nieminen kirjoittaa käytäntöjen merkitysvälitteisyydestä jotenkin yhteiskunta- ja kulttuurintutkijalle totunnaisesti tyytymällä vain listaamaan merkitykset osaksi sanojen litaniana, joiden ajatellaan todentavan sen, että todellisuus on merkitysvälitteistä. Toiseksi tutkija ei oikein osaa päättää, onko tutkimus luonteeltaan etnografista vai ei. En tiedä, miksi tämä on ollut tutkijalle niin vaikeaa, vaikka on ilmeistä, että tutkimus on kauttaaltaan etnografinen. Lisäksi tutkimusta ei juuri paikanneta mihinkään tutkimukselliseen perinteeseen tai keskusteluyhteyteen. Tutkimus on ympäristöpolitiikan alan väitöskirja, mutta sitä, mitä tämä tutkimuksessa merkitsee, ei juurikaan avata. Nämä asiat eivät kuitenkaan horjuta työn kokonaisratkaisuja, ja siksi en anna niille suurtakaan painoa arvioidessani työtä kokonaisuutena.

Kuten jo mainitsin, työ liukkuu monella kentällä, ja juuri tässä muodossa se on enemmän kuin hyvä osoitus yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen hybridisestä luonteesta. Tutkimus ei asetu sen kummemmin yhteiskunnan kuin ympäristönsä yhteyteen, vaan tarkastelee asioita keskeltä, niin kuin asiat maailmassa rakentuvat. Tarkastelemalla asioiden rakentumista keskeltä Nieminen on voinut huomioida yhtä aikaa sekä perinteiset sosiaaliset ilmiöt – merkitykset, diskurssit ja normit – että ei-sosiaalisiksi aiemmin ymmärretyt ilmiöt, kuten eläimet, infrastruktuurin, olosuhteet ja muut aineellisen maailman ilmiöt.

Usein tämänkaltaisessa tutkimuksessa tuloksena on jonkin tapauksen rakentumisen seikkaperäinen kuvaus, mikä tekee teorian rakentamisen jos ei mahdottomaksi niin ainakin vaikeaksi. Nieminen ei putoa tähän (hirvi-)kuoppaan, vaan onnistuu erinomaisesti ylittämään yksittäisten tapahtumien analyysin rajallisuuden: tutkimus koostuu joukosta tapaustutkimuksia, joiden välillä on tiettyjä yhteneväisyyksiä, joista suomalainen hirvipoliittinen hallinto kaikessa toimivuudessaan muodostuu. Tutkimus hahmottaa ja haarukoi niitä yhteyksiä, joissa hirvi ja ihmistoiminta kietoutuvat toisiinsa, tuottavat erityisiä sosiokulttuurisia käytäntöjä, rutiineja ja sosiaalisia järjestyksiä, ja näin tehdessään tuottaa tietoa siitä, miten yhteiskunta on järjestänyt yhteiselonsa luonnonvaraisen eläimen, hirven, kanssa. Jos tutkimuksen lukee huolellisesti voi todella sanoa tietävänsä, miten hirvet ja ihmiset kohtaavat. Lisäksi väittelijä vielä pohtii, voisiko analogisen päättelyn avulla kyseistä mallia soveltaa myös muihin vastaaviin tapauksiin, esimerkiksi petoeläintutkimukseen. Tässäkin mielessä Niemisen väitöskirjatutkimusta voi pitää esimerkillisenä ja urauurtavana työnä, josta voi ottaa esimerkkiä niin yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkija kuin riistantutkijakin.

Yhteenvetäen: aiheenvalinta, tutkimustehtävän asettaminen, tutkimusteorian rakentaminen, aineistonhankinta ja -analyysi, tutkimuksen empiirinen toteutus, johtopäätökset ja päätelmät, kaikki nämä ovat Niemisen tutkimuksessa erittäin korkeatasoisesti ja esimerkillisesti toteutettuna, mikä tekee käsillä olevasta teoksesta varsin poikkeuksellisen. Verrattuna moniin muihin alan väitöskirjoihin, Niemisen tutkimusta voi pitää yhtenä alansa merkkitapauksista, joka luo suuntaa ja asettaa vertailukohtana riman korkealle tulevalle tutkimukselle. En epäröi yhtään väittäessäni, että sekä tutkija että tutkimus ovat parasta, mitä yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen saralla tällä hetkellä Suomessa on.